

Когато вѣрата се руши трѣбва да се намѣрятъ причинитѣ. Безъ вѣра човѣкъ е по грозенъ отъ повилиѣло животно. А вѣрата има своитѣ основи въ миналото, което е създадено съ вѣкове. Миналото най-вѣрно е изразено въ народнитѣ умотворения, въ най широкъ смисълъ. И когато бжлащето е тъй безнадеждно—отрадно е, че има гдѣ да се спрѣмѣ въ миналото. Ние диримъ миналото—родното, като най близко на душа. И лесно обяснимо: когато дѣтето почувствува нужда—ще подири майка си. Попадналия въ бѣдствие—вика на помощъ брата си. А когато на единъ народъ се отрича правото на съществуване—както това стана съ насъ—ще подири миналото си.

Ала гдѣ е миналото на българина? Не е въпроса за миналото отбѣлѣзано въ сухи факти на една книжна история. Че даже и историята ни не е това, каквато иматъ другитѣ народи. Въпросътъ е за живота минало: за интимнитѣ купнежи на българина, като човѣкъ, баща, общественикъ; за онова, което е българката, като жена, майка и домакия; за онова, което не е история въ строга смисълъ на думата и все пакъ е по цѣнно отъ самата история.

Това минало, този пълень животъ на едно племе е отразено въ освѣтенитѣ обичаи, въ народната пѣсенъ, въ скривенитѣ му приказки, въ притчитѣ и поговоркитѣ му, които народа е създавалъ въ дни на бѣдствие и сполуки, въ часове на вдѣхновение и работа.

И когато литературата на единъ народъ се пои отъ тия богати извори на творчество и купнежи—тя добива дѣхътъ на родното. И по това може да се сжди до колко художествената литература на даденъ народъ изразява роднитѣ му тежнениа.

Общо човѣшки мотиви не сж чужди на отдѣлнитѣ нации. Ала характерното на националната литература е онова, което само извѣстна нация е дала. Особенитѣ условия, при които се развива единъ народъ: географичното положение, климата, недостъпността срѣдъ океанитѣ, създаватъ чисто битови черти, които прѣставатъ да сж общочовѣшки. И колкото тия условия създаватъ по дълбокъ животъ, изискватъ по-голѣми усилия за прѣвъзмогване на племето—толкова нацията е по самобитна, мощна и несъкрушима.

Тежкитѣ и страшни дни, минати отъ българското племе, безъ да бжде то изличено отъ картата, говорятъ въ наша полза.

Условията сж създали такива битови черти на разнитѣ племена, че по характерното си нѣщо тѣ ставатъ чужди на другитѣ. Напримѣръ: бонвиванството на латинската раса, което характеризира и художествената и литературата е било чуждо на българина. А мигаръ е понягна жаждата на Англа.